

“ԹՈՂ ՏՈՒՔԻ ՄԱՆՐ ՏՂՈՅԸ ՈՐ ԻՆՇԻ ԳԱՆ.” ՂՈՒԿ. ԺԸ. 16.

ՀԱՏՈՐ ԼԴ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՄԱՐՏ 1, 1905

ԹԻԻ 3

ՔԵՆՏՐՈՒՄԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Երկու տարիէ աւելի առաջ այս մայր եկեղեցիին մեծ դրան պատկերը դրինք Տաշիշ Աւագիւտին մէջ. բայց մեր հիմա հրատարակած այս պատկերը աւելի լաւ գաղափար մը կուտայ այս հայկապ շէնքին վրայ, որ երկու անգամ ըստ մասին հրդեհով կործանելէն ետքը նորէն շինուեցաւ ասկէ 700 տարի առաջ. և հիմակուան շէնքին մէկ մասը աւելի կանուխ շինուած է: Մէջտեղի բարձր աշտարակը լմն

ցած չէր մինչև իբր 400 տարի առաջ. Ետեւի շէնքերը եկեղեցականներու բնակութեան համար են: Արքեպիսկոպոսը իրեն բնակարանն ունի Լոնտոն, Լամպէլթ պալատին մէջ: Տր. Տէյվիստըն, այժմու արքեպիսկոպոսը, այդ անունը կրողներուն 96երորդ անձն է:

ՏՈՒՆ ԻՆՉ ՈՐ ՈՒՆԵՒՆ

Ծննդեան Տօնի հետեւեալ սիրուն պատմութիւնը կը գտնուի լրագրի մը մէջ.

Երեք երիտասարդ ուսանողներ 1837ին փարիզի մէջ պտոյտի ելած էին, և պատահեցան փողոցի ծերուկ, վհատեալ և աղքատիկ նուագածուի մը: Իրենց ուշադրութիւնը գրաւեցին

անոր խեղճուկ երևոյթը և ջութակը, և հարցուցին թէ ինչ կրնային ընել իրեն համար: Ծերունին վայրկեան մը լուռ կեցաւ, յետոյ իր գլխարկը անոնց երկնցուց: “Տուէք ինձի պզտիկ բան մը: Ես իմ արուեստովս չեմ կրնար բան մը չահիլ: Մատերս կարծրացած են և աղջիկս կը մեռնի չքաւորութենէ:” Երիտասարդները երեքն ալ գրպանին խթեցին իրենց ձեռքերը: Անոնք աղքատիկ ուսանողներ էին, և արդիւնքն եղաւ տասնըվեց սու (չորս դահեկան) միայն: “Ասիկա չեղաւ,” ըսաւ անոնցմէ մին, “պէտք է որ աւելի բան ընենք մեր արուեստակցին: Դուն, Ատոլֆ, ձեռք առ ջութակը և նուագէ կուսթալի կը դին հետ, ես ալ պիտի պաշտիմ

գլխարկը ձեռքս:” Գլխարկները երեսներնուն վրայ քաշեցին և վեր դարձուցին վերարկուններնուն օձիքները չճանցուելու համար: Ատոլֆ ջութակը առաւ մարդուն գողգողացող ձեռքերէն: Կուսթալ շտկեց իր ուսերը: Եւ վայրկեան մը ետքը “Վեներտիկի Բարեկենդանը” կոչուած եղանակին առաջին խաղերը լեցուցին գիշերային օդը: Այսպիսի ճարտար երաժշտութիւն սովորաբար չլսուիր փողոցի նուագածուներուն գործիքներէն: Ապարանքներուն պատուհանները բացուեցան, և գլուխներ դուրս ցցուեցան: Փողոցին մէջ ալ պտոյտ ընողները կանգ առին, և ուրիշներ որոնք արդէն վար իջած էին անկէ, նորէն ետ դարձուցին իրենց քայլերը:

Շուտով բաւական բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ հոն :

Երիտասարդները կը նուագէին և կ'երգէին այնպէս ինչպէս թերևս չըրին անկէ ետքը իրենց ապագայ կեանքին մէջ : Ունկնդիրներուն մէջ գտնուած ամէնէն բծախնդիրներն անգամ սքանչացան : Կեանքը ետ եկաւ ծերուկին մէջ : Չեւք առաւ իր ցուպը և սկսաւ անով չափ տալ նուագածուններուն ճարտար առաջնորդի մը պէս : Ոտքի վրայ ան շարժ մնաց մինչ անոնք կը նուագէին և կ'երգէին, երեսը զուարթացած և աչքերը փայլուն : «Եղանակ մ'ալ», չնչնց ստակ հաւաքողը : «Ատոյ՛ֆ, դուրս հանէ քու բամբէկը անակ ներդ : Ես քեզի պիտի օգնեմ : Երգերը պիտի աւարտենք «Ուրեմ» : Եւ միտքը բեր որ պիտի երգենք ի պատիւ Երաժշտական Դպրոցին և այս մեր արուեստակիցին համար :»

Ստակը անձրևի պէս թափեցաւ գլխարկին մէջ երբ աւարտեցաւ երաժշտութիւնը : Այնուհետև երիտասարդները մարդուն ետ դարձուցին զըլխարկը և անոր պարունակած ստակները, և նուագարանը ծրարեցին անոր հին թաշկինակին մէջ :

«Եւ մտածե՛լ թէ դուք չէք գիտեր անգամ անունս», գոչեց շփոթած երախտագէտ ծերուկը : «Ոհ, ես կրնայի խաբեբայ մը ըլլալ, բայց չեմ : Տասը տարի տնօրէն եղայ Սթրասպուրկի նուագախումբին : Իմ երկրէս Ալզասէ մեկնելէս ի վեր դժբաղդութիւն եկաւ վրաս : Այս ստակով աղջիկս և ես կրնանք ծննդավայրս վերադառնալ, ուր կը յուսամ թէ անիկա նորէն պիտի ստանայ իր առողջութիւնը, ես ալ պիտի գտնեմ ուսուցչի գործ մը :»

Հակառակ անձանթ մնալու ջանքերուն, երիտասարդները ճանչցուեցան այս պատմութիւնը պատմողէն : Անոնք սա համբաւաւոր արուեստագէտներն եղան յետոյ : Կուսթավ Բոթէ, մեծ թէնորը, Ատոյ՛ֆ Հէրման, մեծ ջութակահարը, և Շառլ Կունս, մեծ երգահանը :

ԼՀԱՍԱ

1904ի շահեկան դէպքերէն մին եղաւ Հնդկաստանէ Անգղիացի արշաւախումբի մը Լհասա այցելութիւնը : Անոնց յառաջացումը արգելուեցաւ, և քանի մը ճակատամարտներ մղելէ ետքը անոնք յաջողեցան իրենց նպատակին հասնիլ : Առաջ այդ քաղաքը այնքան նախանձաւորութեամբ չէր պահպանուեր, բայց 1846էն ի վեր Եւրոպացի մը չյաջողեցաւ հոն հասնիլ, թէ և ջանացին Ռուս, Գաղղիացի, Անգղիացի, Ամերիկացի և ուրիշ ճանապարհորդներ : Լհասա քաղաքը ծովուն մակերեսէն գրեթէ 12,000 ոտք վեր է, կամ Պրուսայի Ողիմպոս լե-

ռան դագաթէն 3,000 ոտք բարձր : Անիկա բնակավայրն է Մեծ Լամային, որ Պուտտայականութեան ամէնէն բարձր կրօնականն է : Լամային պալատը բլուրի մը դագաթին վրայ է, և քաղաքին գլխաւոր շէնքը : Լհասայի մօտ շատ մենաստաններ կան հարիւրաւոր Պուտտայական ճգնաւորներով : Թէպէտ քաղաքը անմատչելի է Եւրոպացիներու, դուրսէն շատ Պուտտայական ուխտաւորներ կ'ընդունի ամէն տարի, և այս պատկերը անոնցմէ մէկուն քաջած լուսանկարէն առնուած է :

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՁԻՆ

Ամերիկեան Նիւ Եորք նահանգին Օպըրն քաղաքին մէջ ասկէ իբր վաթսուն տարի առաջ կը բնակէր կղերական մը : Ունէր շատ գեղեցիկ, սրէն թաց, սիրուն շառագոյն զամբիկ մը (գըսրագ) որ կը կրէր Արտեմիս դասական անունը : Այս ձին քաղաքին զարմանալիքն էր և կղերականին ընտանիքին պարծանքը : Բայց, աւանդ,

մութ և փոթորկալի գիշեր մը յանդուգն գող մը մտաւ ամբարանոց և գողցաւ գեղեցիկ Արտեմիսը : Գողը գտնելու ամէն ջանք պարտաւ ելաւ, թէ և երկար ժամանակ շարունակուեցաւ փնտռութիւնը : Վերջապէս ընտանիքը ցաւով թողուց ամէն յոյս : Ուրիշ բայց ստորին ձի մը գնուեցաւ, բայց տան տղաքը բնապէս չուզեցին որ ասիկա իրենց այն սիրական կենդանին տեղը գրաւէ ախոռին մէջ, վասն զի ինչ որ անոր կը վերաբերէր, կ'ուզէին նուիրական պահել :

Գրեթէ քսան տարիներ անցած էին, կղերականին մաղերը ճերմկացած էին տարիքը առնելէն, և անոր զաւակ-

ները երիտասարդներ ու կիներ եղած էին : Այնպէս պատահեցաւ որ աշնան մը մէջ անիկա գործի համար նահանգին հեռաւոր մէկ կողմը գնաց առանձին կառքով զոր ինք կը կառավարէր : Ճամբորդութեան երրորդ առաւօտը երբ կամաց կամաց կ'երթար ուր ընդունաւ մը, ահա իր ուշադրութիւնը տեղին գեղեցիկ տեսարաններէն դարձաւ ճամբուն մէկ կողմը արօտի մը մէջ գըտնուած ծեր ձիու մը

տարօրինակ ընթացքին : Այնպէս կը թուէր թէ կենդանին կը ջանար կղերականին ուշադրութիւնը իրեն դրաւել, ետեւ սրունքներուն վրայ կը կանգնէր, կը վրնջէր, և ցանկապատին կը զարնէր իր առջևի ոտքերով : Եւ բոլոր ժամանակը անոր կամաց կամաց գացող կառքին հետ յառաջ կը շարժէր : Կղերականը քիչ մը զարմանալով կենդանին այս տարօրինակ ընթացքին վրայ, կառքը քչեց դէպ ի արօտին ծայրը, և անկէ դէպ ի վար դարձուց ճամբէ մը որ հակառակ կողմ մը կ'երթար : Երբ այսպէս ըրաւ, ապա ցաւ մարդկային տառապանքի այն պիտի աղաղակ մը լսելով արօտին մէջ գտնուող այն խեղճ կենդանիին, որ իսկոյն կեցուց կառքը և ետ նայեցաւ : Ձին ցանկապատին անկիւնը կայներ և իր վիզը յուսահատօրէն երկնցուցեր էր ու կը դողար բոլոր մարմնովը, իր աչքերը կղերականին վրայ տնկեր էր սաստիկ անձկութեան նայուածքով, որ զարմանալի կերպով յուզեց անոր փափուկ սիրտը : Հիմա կղերականը

դիտեց որ կենդանիին գլուխը և երեսը իր կորսուած Սրտեմիսին կը նմանէին : Ուստի այս պատճառաւ յանկարծական բնադրով մը արագութեամբ ետ դարձուց կառքը դէպ ի արօտին մօտ գտնուող ագարակի տունը , ուր տեսաւ որ ագարակապանը կէսօրուան ճաշէն կ'ելլէր : «Բարեկամ ,» ըսաւ կղերականը , «այդ արտին մէջի ձին ձերն է :» «Այո , այդ իմ զամբիկս է : Չանկա իբր քսան տարի առաջ առած եմ :» «Բնական տարի . կրնամ հարցնել ձեզի թէ ուր կէ՞ առիք զայն , բարեկամ :» «Փերեզակէ մը , որ կինս խաբեց չըջագետացուի մը գնուածին մէջ , բայց զիս չխաբեց այդ ձին առևտուրին մէջ :» «Ոհ , իմ Սրտեմիսս է այն , տարակոյս չունիմ երբեք ,» գոչեց կղերականը և գրգռուած դէպ ի արօտը ուղղուեցաւ : Ետեէն կ'երթար ապշած ագարակապանը , որ արտը մտաւ : Եւ այն վայրկեանին որ ծերուկ զամբիկը տեսաւ զանկա , վայրագութեամբ յառաջ վազեց դէպ ան , ցնծութենէն վրէժնջելով : Թէև կենդանին ծերացած և գոյնը աւրուած էր , և մազերը թափթփած էին և ինք կաղացած , բայց կղերականը տակաւին անվրէպ նշմարեց անոր կորսուած նախկին գեղեցկութիւնը : Ոհ , տեսնելու բան էր Սրտեմիսի ցնծութիւնը : Փափկութեամբ կը լզէր իր տէրոջ ձեռքերն ու երեսը , սիրալիր կերպով մը անոր ուսին վրայ հանգչեցուց իր գլուխը . և ի վերջոյ իր պչոտ հին կերպերով անոր գլխարկին եղբրքը փափուկ մը իր ակուններուն մէջ առաւ , և զանկա անոր գլխէն բարձրացուց և նորէն տեղը դրաւ գլխարկին ետեւի կողմը առջևը :

«Ես ատոր այսպէս ընելը երբեք տեսած չէի ,» աղաղակեց ագարակապանը :

Անկա խաղ մըն էր զոր կղերականը սորվեցուցած էր , և զոր միտքը պահած էր կենդանին անոնց քսան տարիէ ի վեր բաժնուելէն հետէ , և ահա նորէն ի գործ կը դնէր զանկա իր սիրելի տէրոջ համար : Երկրագործը հաւանեցաւ բաժնուիլ Սրտեմիսէ պղտիկ գումարի մը փոխարէն և կենդանին նորէն նախկին տունն ընդունուեցաւ ընդհանուր ուրախութիւններու մէջ : Հոն ապրեցաւ , սիրով խնամ տարուեցաւ անոր , տարիներով , և հոն մեռաւ առանց ցաւ քաշելու , և իր վերջին շունչը փչեց , մինչ ի զուր կը ջանար իր տէրոջ ձեռքը լզել :

ՄԱՔՈՒՐ ԿԱՌ

Քաղաքի մը առողջութեան համար ոչ մէկ բան աւելի կարևոր է քան անոր մաքուր կաթ ունենալը : Կաթը գլխաւոր , եթէ ոչ միակ , ուտեստն է շատ մանկիկներու , որոնց մայրերը անկարող են ծծցնել , և կը մտնէ մանուկներու շատ կերակուրներու մէջ երբ անոնք բաւական կը մեծնան : Կաթը երբ կը կթուի առողջ կովէ , զերծ է միքրոպներէ , բայց կ'ըլլայ միջոց մը , որուն մէջ միքրոպները աւազ կը բազմանան , եթէ կաթին ջերմութեան աստիճանը նպաստաւոր ըլլայ : Այն ատեն մէկ միքրոպը 10,000 կ'ըլլայ վեց ժամու մէջ , և 10,000,000 ինը ժամու մէջ : Այս միքրոպներէն ոմանք անվնաս են . բայց ա-

նոնք որ ախտերու սերմեր են , կը բազմապատկուին հաւասար արագութեամբ : Հիւժախտը , կարմրախտը , կեղծմաշկը և ժանտատենդը այն հիւանդութիւններէն են , որոնք կաթի միջոցաւ կը հաղորդուին : Քանի մը տարի առաջ Ամերիկեան հարաւային քաղաքի մը մէջ պատահած ժանտատենդի համաճարակի մը պատճառները քննուելով հասկցուեցաւ որ 376 դէպքեր յառաջ եկած էին անոր համար որ կաթնալաճառ մը իր կաթի ամանները լուացած էր ապակեանալ ջուրի մէջ : Ժողովուրդը այսպիսի վտանգէ պաշտպանելու համար Ամերիկեան և Եւրոպական շատ քաղաքներ շատ խիստ օրէնքներ դրած են : Օրինակի համար , Նիւ Եորքի մէջ կաթի վրայ հսկող պաշտօնեաներ կ'երթան գեղերը , ուրկէ կաթը կու գայ : Կը նային կը քննեն ախոռները ուր կովերը կը պահուին , անոնց կերը , կիթու մեթոտը և ամանները որոնցմով կաթը կը շրջուի քաղաք : Կաթը կը փորձուի կը քննուի առաւօտեան կանուխ կառախուսքով հասնելէն ետքը , և եթէ փորձին կը դիմանայ , վկայաթուղթեր

կը տրուին թէ մաքուր է կաթը : Անոնք որ կը կոտորեն օրէնքը և տակաւին կը ծախեն անմաքուր կամ խառնալուած կաթ , վկայագիր չեն կրնար ընդունիլ , և կը հասկնան թէ անհաւատարիմ կաթնալաճառը չյաջողիր : Այսպիսի կաթնալաճառ մը տեսուչներէն թուղթ մը կ'ընդունի , որուն մէջ կը գրուի , «Մենք փորձեցինք քննեցինք ձեր կաթը և զանկա գտանք միքրոպներով լեցուն : Ըսել է թէ ձեր կովերը , կամ ամբարանոցները կամ կաթի ամանները մաքուր չեն , կամ դուք սառ չէք գործածեր ձեր կաթը պաղ պահելու համար : Եթէ չշտկէք ծուռը , ձեր կաթը քաղաք պիտի չմտցնենք :» Այս պատկերը կը ցուցնէ թէ կովը ինչպէս կը խոզանակուի և պոչը կը լուացուի կիթու սկսուելէ առաջ :

—•••••

ՉԱՐ ԸՆԴԱՆՈՒ ԴԵՄ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ

«Ոհ , շատ չար է . ի՞նչ պիտի ընեմ ես այս տղան ,» ըսաւ վրդովուած մայր մը : «Անոր գործել տուր ,» պատասխանեց կնոջ խոհեմ մէկ բարեկամը : Լաւ խրատ : «Սատանան ծոյլ ձեռքերու համար ընելիք չարութիւն կը գտնէ :» Խօսքը այնպէս ճշմարիտ է այսօր , ինչպէս էր այն օրերուն մէջ երբ մարդիկ կրնային տեսնել կամ կը կարծէին թէ կրնային տեսնել իրենց ուսերուն վրայէն նայող Սատանային եղջերաւոր գլուխը : Հիմա կը հաւատուի թէ կայ բանտերու վիճակագրութիւններէ առնուած գոհացուցիչ ապացոյց թէ գործունեայ ձեռքեր տղաքը կ'արգելեն ոճիր գործելու սկսել : Ամերիկեան թերթի մը մէջ թղթակից մը կը հաստատէ թէ ձեռական աշխատութիւնը այնպէս լաւ արգելիչ է ոճիրներու , ինչպէս պատուաստը ծաղկախտին : Կ'ըսուի թէ զգաստարանի մը վերատեսչին հարցուեցաւ անգամ մը , «Չեր խնամքին ներքեւ գտնուած բանտարկեալներուն հարիւրին քանի՞ն ձեռական արուեստի կրթութիւն ստացած է բաց ի քիչ մը երկրագործութեան ծանօթութենէ :» «Հարիւրին մէկ չկայ ,» պատասխանեց վերատեսուչը : «Բանտին մէջ արհեստաւոր ունի՞ք :» «Միայն մէկ . այսինքն մէկ մարդ , որ կ'ըսէ թէ տուն ներկել գիտէ :» «Կոչկակարներ ունի՞ք ,» հարցուց այցելուն : «Երբեք ունեցած չենք :» «Գերձակներ ունի՞ք :» «Երբեք դերձակ

